

UDK 811.163.6'367.634

Dejan Gabrovšek

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
dejan.gabrovsek@zrc-sazu.si

Domen Krvina

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
domen.krvina@zrc-sazu.si

VEZNIKA *DOKLER*, *DOKLER NE*: RABA, POMEN IN VPLIV NA VID DEJANJ, KI JIH POVEZUJETA

Prispevek analizira rabo slovenskih veznikov *dokler* in *dokler ne* na začetku in sredini večstavčne povedi. Pogosteje se pojavlja *dokler ne*, raba obeh pa je izrazito pogostejša na sredini povedi. Veznika sta analizirana kot del niza permutacij dejanj z izmenjevanjem dovršnika (DV) in/ali nedovršnika (NDV) ter veznika na treh mestih: *veznik + glagol + glagol; glagol + veznik + glagol* ($1 \times 2 \times 2; 2 \times 1 \times 2$). Pri *dokler* na vsaj enem mestu v permutacijah izrazito prevladuje nedovršnik, pri *dokler ne* dovršnik; najpogostejši permutaciji sta *dokler NDV NDV* in *NDV dokler NDV* ter *dokler ne DV NDV* in *NDV dokler ne DV*. Pri redkejših permutacijah je opazen prehod pomena povedi iz časovnosti proti pogojnosti. *Dokler ne* uvaja pleonastično zanikanje, a je ob izhodiščni nepredložni tožilniški vezavi kljub temu prevlada roditeljska zaradi formalne prisotnosti zanikanja zelo izrazita.

Ključne besede: veznik, dokler (ne), glagol, vid, skladnja

The article deals with the use of Slovene conjunctions *dokler* and *dokler ne* 'till, until' at the beginning and in the middle of complex sentences. The predominant use is that of *dokler ne*; the use of both is markedly more common in the middle of a sentence. The conjunctions are analyzed as a part of series of permutations of actions alternating perfective (pfv.) and imperfective (impfv.) verbs and the conjunction in three places: *conjunction + verb + verb; verb + conjunction + verb* ($1 \times 2 \times 2; 2 \times 1 \times 2$). With *dokler*, the impfv. predominates in at least one place in permutations, while with *dokler ne* the same is true of the pfv. The most common permutations are *dokler impfv. impfv., impfv. dokler impfv., and dokler ne pfv. impfv., impfv. dokler ne pfv.* In rarer permutations, a semantical shift from temporality to conditionality can be observed. Negation with *dokler ne* is pleonastic. However, due to the formal negation, the predominance of genitive case replacing accusative in verbs with accusative valence is very pronounced.

Keywords: conjunctions, dokler (ne), verb, aspect, syntax

1 Uvod¹

Vezniki imajo v večstavčnih povedih vlogo povezovanja njihovih delov, zlasti dejanj. Pri tem razmerje (vezalno, časovno, vzročno-posledično-pojasnjevalno), ki

¹ Članek je nastal kot del programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira ARRS.

med dejanji potencialno že obstaja, izpostavljajo in precizirajo, lahko pa ga tudi šele vzpostavljajo (Gabrovšek 2019: 86; Gabrovšek, Žele 2019; Krvina, Žele 2018: 7–8; Smolej 2018; Toporišič 2004: 426).²

Časovni vezniki tipa *ko*, *preden*, *nato* natančneje določajo časovno razmerje med vsaj dvema dejanjema (stavkoma). Pri tem so lahko od dejanj, njihovih kategorialnih, skladijskih in pomenskih lastnosti odvisni bolj ali manj: npr. *preden* sam izraža, da se je eno dejanje zgodilo pred drugim (in je zato za jasno izraženost zaporedja v povedi na točno določenem mestu obvezen). Medtem veznik s splošnejšim pomenom *in* dejanja v zaporedju le veže, v povedi uporabljen vrstni red dejanj (v smislu preddobnosti, zadobnosti in istodobnosti) pa je odvisen od njihovega pomena in vida (Krvina, Žele 2018: 12–13; Krvina 2019).

Veznika *dokler* in *dokler ne*³ spadata k časovnim veznikom tipa *preden*, *nato*: brez njune prisotnosti razmerje istodobnosti z implicirano ali zlasti preddobnosti z izpostavljeno zunanjo mejo dejanja⁴ ne bi bilo izraženo in poved s tem pomenom sploh ne bi mogla obstajati. Npr.

(1) **Dokler ne bodo izbrali**_{pf} novega predsednika, stranko **vodi**_{ipf} podpredsednik.⁵

(1.1) *Ne bodo izbrali*_{pf} novega predsednika, stranko *vodi*_{ipf} podpredsednik.

Časovno razmerje preddobnosti dejanja *voditi* glede na *izbrati* brez uporabe *dokler ne* ob *izbrati* ni izraženo – možna interpretacija brez veznika je lahko vzročno-pojasnjevalna (*ker*, *saj*). Brez veznika je razmerje med dejanjema do neke mere možno razbrati iz sopojavnosti povedkov, a so možnosti interpretacije mnogo bolj odprte kot ob rabi konkretnega veznika.

Pomenska specializiranost veznikov *dokler* in *dokler ne* predstavlja izhodišče za analizo, ki bo upoštevala njuno mesto v večstavčni povedi in razporeditev dejanj znotraj povedi. Ker je vid kot kategorialna lastnost glagola pomemben kazalec (ne)istodobnosti dejanj in tako poudarja časovno razmerje, ki ga izraža časovni veznik, bosta pri analizi razporeditve dejanj upoštevani obe nasprotni vidski vrednosti: dovršnik (DV) in nedovršnik (NDV).⁶

2 Cilji in metode

Cilji raziskave so naslednji:

- 1) ugotoviti pogostnost distribucije veznikov *dokler* in *dokler ne* na začetku in sredini povedi;
- 1a) ugotoviti razliko v pogostnosti veznika *dokler* glede na *dokler ne*;

² Vezniki, ki ne povezujejo dveh enot, izkazujejo težnjo po konverziji v členek (Toporišič 1982: 333).

³ Že pri samem vezniku *dokler gre* izhodiščno za sklop predloga *do* (ki že izraža časovno mejo) in prislovnega elementa. *Dokler ne* je kot večbesedni veznik zveza tudi sinhrono.

⁴ Prim. iztočnico *dokler* v SSKJ2 (<https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=dokler>).

⁵ Vsi zgledi (lahko nekoliko skrajšani) so iz korpusa Gigafida 2.0.

⁶ Pri indeksaciji glagolov v zgledih sta uporabljeni mednarodni kratici pf : ipf.

- 2) ugotoviti pogostnost pojavljanja DV in NDV v vseh permutacijah⁷ z veznikom na začetku (veznik NDV NDV, veznik DV DV, veznik DV NDV, veznik NDV DV) in sredini povedi (NDV veznik NDV, DV veznik DV, NDV veznik DV, DV veznik NDV) – v povezavi z vezniškim pomenom;
- 2a) pri redkejših permutacijah ugotoviti morebitno (tipsko) leksemsko omejenost in pomenske odstopne od osrednjega časovnega vezniškega pomena;
- 3) proučiti vlogo in delovanje besede *ne* kot dela veznika in obenem (formalno) glagolske nikalnice (pojavlja se tudi kot *nisem, nisi ...; nimam, nimaš ...*); razmerje med rabo roditelja in tožilnika ob izhodiščnem nepredložnem tožilniku.

Za analizo je bil uporabljen korpus Gigafida 2.0 v orodju noSketch Engine, ki omogoča iskanje z regularnimi izrazi v jeziku CQL.⁸ Deleži posameznih permutacij so primerjani s celoto vseh glagolskih pojavitev na dveh mestih ob posameznem vezniku (če je ta na začetku, sledeči dve mesti, če v sredini, mesto na desni in levi). Iskalna zahteva za celoto je podana na začetku vsakega podpoglavja (3.1 in dalje), pri posameznih permutacijah pa *ne – tu* namreč le ustrezno spreminjamo oznaki *d* (= dovršnik) in *n* (= nedovršnik) na mestu pike v delu ukaza [`tag="Gg.*"`]. Rezultati iskanja so vedno filtrirani z ukazom, ki znotraj iskalne zahteve močno omeji ali celo povsem odstrani možnost pojavljanja odvisnikov z drugimi vezniki: negativni filter znotraj iskalne zahteve (0,0 mest) [`word="(da|če|ker|kakoš.*|k.*|ki|ko|ko.*|ka.*|kd.*)" & tag="Vd|Z.*|R.*"`].

Če število zadetkov presega 400, je ročna analiza primerov izvedena na naključnem vzorcu 300 konkordanc. Pri redkejših permutacijah so zaradi izločitve zgledov, ki iskalni zahtevi zaradi napak pri korpusnem označevanju ali drugega šuma ne ustrezajo,⁹ ročno pregledani vsi zadetki. Podobno smo v večjem vzorcu ročno določili število pojavitev, ki ob dejanju, ki sledi *dokler ne*, dejansko predstavljajo rabo brezpredložnega tožilnika glede na roditelja.

Na koncu vsakega podpoglavja so glede na celoto navedeni posamezni (in nato skupni) deleži permutacij, v katerih NDV ali DV nastopa vsaj na enem mestu. Naveden je tudi delež NDV in DV samo v odvisniku. Najpogostejša permutacija, ki navadno predstavlja vsaj polovico celote in s tem osrednji časovni pomen veznika, je posebej izpostavljena. Prav tako je glede na celoto izračunan delež permutacij, ki ob DV in

⁷ Permutacija je vsaka od vseh možnih razporeditev elementov v naboru, kjer je pomemben vrstni red elementov.

⁸ Kratica pomeni Corpus Query Language, torej »jezik za iskanje po korpusu«.

⁹ Npr. zaznavanje NDV v nedoločniku ob DV glagolih tipa *začeti, končati*, ko se išče NDV.

NDV vsebujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV (t. i. dvovidske glagole);¹⁰ navadno njihov delež ne presega 15 %.

3 Analiza

V analizi sta združena tako kvantitativni kot kvalitativni pristop: ugotavljanje razmerja med deleži posameznih permutacij glede na celoto in hkrati ročni pregled bodisi vzorca naključnih bodisi (pri redkejših permutacijah) vseh zadetkov iskanja. Rezultat ročnega pregleda so tudi zgledi, ki jih navajamo pri posameznih permutacijah; v stavčnih strukturah z obravnavanima veznikoma omogočajo vpogled v širše pomenske tipe glagolskih leksemov (Krvina 2018: 73–75, 188–218; Vendler 1957),¹¹ njihovo delovanje (in morebitno omejenost).

3.1 Dokler na začetku povedi

Iskalna zahteva: [word="."] [word="Dokler"] [word!="ne|ni.*"] {0,3} [tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","] [] {0,3} [tag="Gg.*"]; **celota = 2382**

Z besedami: Poišči besedo *Dokler* na začetku povedi za piko, ki naj ji ne sledijo beseda *ne* ali zanikane oblike glagola tipa *nisem, nisi, nimam, nimaš*. Po največ treh mestih presledka naj sledijo nepomožne glagolske pojavitve, za njimi po največ treh mestih presledka vejica in za njo po največ treh mestih presledka zopet nepomožne glagolske pojavitve.

Dokler NDV NDV; 1399/2382 = 58,7 %

(2) *Dokler bo **obstajal**_{ipf} kanček upanja, bomo **dajali**_{ipf} vse od sebe.*

(3) *Dokler rastlina **raste**_{ipf} ji spodnji listi **odpadajo**_{ipf}*

(4) *Dokler še **tli**_{ipf} iskrica upanja, ne **mečemo**_{ipf} puške v koruzo.*

Ta permutacija je ob *dokler* na začetku povedi najpogostejša in predstavlja prototip glagolske rabe v stavčnih strukturah z *dokler* na začetku povedi. Zunanja meja dejanja v glavnem stavku je z rabo NDV v odvisniku ob *dokler* le implicirana. Tako v odvisniku kot v glavnem stavku se brez bistvenih omejitev pojavljajo dejanja vseh širših pomenskih tipov. Zanikanje v glavnem stavku časovnega pomena celotne povedi načeloma ne spreminja, bi pa kakšen primer (4) lahko razumeli kot prehod iz časovnosti proti pogojnosti.

¹⁰ Če v permutacijah upoštevamo možnosti DV : NDV, je njihovo število $1 \times 2 \times 2$ in $2 \times 1 \times 2$ (fiksno vezniško mesto, na drugih dveh dve možnosti). Če upoštevamo še možnost hkrati NDV/DV, se njihovo število poveča na 9 ($1 \times 3 \times 3$ in $3 \times 1 \times 3$). Hkrati NDV/DV so z vidika natančnosti pri korpusnem označevanju pogosto problematični, saj so vmes med dvema skrajnima poloma. Ker bi pri izvedeni analizi skupaj (5 permutacij) predstavljali največ dobrih 15 % celote, niso bili analizirani podrobneje.

¹¹ Gre za temeljno, v izhodišču aspektualno, ne podrobnejšo pomensko delitev: a) iztekajoča se dejanja z notranjo mejo in a1) vršilcem (npr. *pripravljati* : *pripraviti kaj*) ali a2) nosilcem dejanja (*razpadati* : *razpasti*); b) potekajoča dejanja brez notranje meje, pogosto enkratna : večkratna (*krikniti* : *kričati*); c) stanja in njim podobna dalj časa nespremenljiva dejanja (*ležati, stati; vedeti, verjeti*).

Dokler DV DV; 13/2382 = 0,6 %

(5) *Dokler bomo zdržali_{pf} bomo zdržali_{ipf}*

(6) *Dokler se lahko sam oblečem_{pf} uredim_{pf} in nahranim_{pf} lahko rečem_{pf} da sem zdrav.*

(7) ? *Dokler so tja prišli_{pf} reševalci, se je že umiril_{pf}.*

Raba dovršnika, še posebej na obeh mestih, je ob *dokler* na začetku povedi skoraj nezaznavna in tako izrazito obrobna. Raba DV je omejena na vztrajanje v stanju (5) ali naklonskost (6), prav tako je izrazit prehod iz časovnosti v pogojnost (5, 6). Sporadično se pojavljajo tudi primeri, ki se zdijo glede ustreznosti vprašljivi (7).

Dokler DV NDV; 83/2382 = 3,5 %

(8) *Dokler bodo noge zdržale_{pf} bom igral_{ipf}*

(9) *Dokler boste ohranili_{pf} notranji mir, se boste lahko borili_{ipf} proti vsemu.*

(10) *Dokler bodo igralci dobili_{pf} denar, bodo pač igrali_{ipf}*

Tudi raba dovršnika na mestu neposredno za *dokler* na začetku povedi je obrobna, saj je mesto ob odvisniku za *dokler* izrazito vezano na rabo NDV. Raba DV v odvisniku je zopet omejena zlasti na vztrajanje v stanju (8), lahko skupaj z naklonskostjo (9), izrazit je prehod iz časovnosti v pogojnost (9, 10).

Dokler NDV DV; 453/2382 = 19 %

(11) *Dokler sonce še močno sije_{ipf} naberimo_{pf} ognjič.*

(12) *Dokler pogodba obstaja_{ipf} vedno izrabi_{pf} vse pravne možnosti.*

(13) *Dokler boste tako razmišljali_{ipf} ne boste osrečili_{pf} ne sebe ne drugih.*

Ta permutacija je razmeroma pogosta. NDV pogosto izraža stanje ali temu podobno dalj časa veljavno dejanje (*obstajati*, *sijati*), DV pa velelnost in naklonskost (11) ali ponavljalnost, splošno veljavnost dejanja (12). Pojavlja se tudi prehod iz časovnosti proti pogojnosti (13).

Delež permutacij z NDV na vsaj enem mestu (NDV(NDV + DV) + DV(NDV)) = 0,587 + 0,19 + 0,035 = 0,812; na mestu v odvisniku: 0,587 + 0,19 = 0,78

Delež permutacij z DV na vsaj enem mestu (DV(DV + NDV) + NDV(DV)) = 0,006 + 0,035 + 0,19 = 0,231; na mestu v odvisniku: 0,006 + 0,035 = 0,041

Preostale permutacije (18,2 %) vključujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV.

3.2 *Dokler* na sredini povedi

Iskalna zahteva: [tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","][word="dokler"][word!="ne|ni.*"] {0,3} [tag="Gg.*"]; celota = 6043

Z besedami: Poišči nepomožne glagolske pojavitve, ki jim naj po največ treh mestih presledka sledi vejica, za njo naj bo beseda *dokler*, ki naj ji ne sledijo beseda *ne* ali zanikane oblike glagola tipa *nisem, nisi; nimam, nimaš*. Po največ treh mestih presledka naj zopet sledijo nepomožne glagolske pojavitve.

Raba *dokler* je na sredini približno 3-krat pogostejša kot na začetku povedi.

NDV dokler NDV; 3216/6043 = 53,2 %

(14) *Pijavka bo rasla_{ipf} toliko časa, dokler bo imela_{ipf} kaj jesti.*

(15) *Zavarovanec prejema_{ipf} dodatno pokojnino, dokler živi_{ipf}.*

(16) *Ne skrbi_{ipf} nas preveč, dokler naše podjetje dobro posluje_{ipf}.*

Ta permutacija je podobno kot ob *dokler* na začetku povedi najpogostejša in tako predstavlja prototip glagolske rabe v teh stavčnih strukturah. Tako v odvisniku kot v glavnem stavku se brez bistvenih omejitev pojavljajo dejanja vseh širših pomenskih tipov. Zanikanje v glavnem stavku časovnega pomena celotne povedi načeloma ne spreminja, bi pa kakšen primer (16) lahko razumeli kot prehod iz časovnosti proti pogojnosti.

DV dokler DV; 194/6043 = 3,2 %

(17) *Preprečite_{pf} dokler se še da_{pf}.*

(18) *Ostal_{pf} sem s teboj, dokler sem le lahko zdržal_{pf}.*

(19) *Investitorji tega ne bodo naredili_{pf} dokler lahko prodajo_{pf} vse, kar zgradijo.*

Podobno kot na začetku povedi je DV tudi ob *dokler* na sredini povedi zastopan neizrazito in je navadno vezan na tip glagolskih leksemov, ki označujejo možnost (*dati se*) ali vztrajanje v stanju (*ostati, zdržati*). Prehod iz časovnosti proti pogojnosti (19) ni tako izrazit kot pri obrobni permutacijah nasploh.

NDV dokler DV; 507/6043 = 8,4 %

(20) *Spim_{ipf} dokler se le da_{pf}.*

(21) *Ostaja_{ipf} v gostilni, dokler se njemu zljubi_{pf}.*

(22) *Nehati ne mislim_{ipf} dokler bo zdržalo_{pf} moje telo.*

Tudi ta permutacija je razmeroma redka, prav tako je zopet prisotna vezanost DV v odvisniku ob *dokler* na tip glagolskih leksemov, ki označujejo možnost (*dati se*) ali vztrajanje v stanju (*zdržati*). Ob zanikanju tudi v glavnem stavku je zaznavna težnja po prehodu iz časovnosti proti pogojnosti (22).

DV dokler NDV; 1328/6043 = 22 %

(23) *Ta položaj ob vdihu zdržite_{pf} dokler se počutite_{ipf} prijetno.*

(24) *Ostal_{pf} je brez voznškega izpita, dokler bo trajala_{ipf} pogojna kazen.*

(25) *Podrobnosti ne bodo razkrili_{pf} dokler potekajo_{ipf} posveti.*

Ta permutacija je razmeroma pogosta, pri čemer tu na mestu ob odvisniku za *dokler* stoji NDV, DV pa v glavnem stavku. Zlasti raba DV je pogosto vezana na izražanje vztrajanja v stanju (23, 24) ali prehoda vanj (25).

Delež permutacij z NDV na vsaj enem mestu ($NDV(NDV + DV) + DV(NDV)$) = **0,532** + 0,084 + 0,22 = **0,836**; na mestu v odvisniku: 0,532 + 0,22 = **0,752**

Delež permutacij z DV na vsaj enem mestu ($DV(DV + NDV) + NDV(DV)$) = 0,032 + 0,22 + 0,084 = **0,336**; na mestu v odvisniku: 0,032 + 0,084 = **0,116**

Preostale permutacije (13,2 %) vključujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV.

3.3 *Dokler ne* na začetku povedi

Iskalna zahteva: [word="."] [word="Dokler"] [] {0,3} [word="ne|ni.*"] [] {0,3} [tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","] [] {0,3} [tag="Gg.*"]; **celota = 2731**

Z besedami: Poišči besedo *Dokler* na začetku povedi za piko, ki naj ji sledijo beseda *ne* ali zanikane oblike glagola tipa *nisem*, *nisi*, *nimam*, *nimaš*. Po največ treh mestih presledka naj sledijo nepomožne glagolske pojavitve, za njimi po največ treh mestih presledka vejica in za njo po največ treh mestih presledka zopet nepomožne glagolske pojavitve.

Dokler ne NDV NDV; **241/2731 = 8,8 %**

(26) *Dokler nisem imela_{ipf} otrok, smo se redno videvali_{ipf}*

(27) *Dokler zadeve ne boste širili_{ipf} naokoli, boste imeli_{ipf} mir.*

(28) *Dokler ne poznamo_{ipf} vseh podrobnosti, si ne moremo_{ipf} oblikovati jasnega stališča.*

Ta permutacija je razmeroma redka. NDV v odvisniku za *dokler ne* so omejeni zlasti na izražanje stanja ali splošno, dlje časa veljavne lastnosti (*imeti*, *poznati*); vanje lahko prehajajo tudi ponavljajoča se dejanja (27). Da gre za obrobno permutacijo, kaže tudi pogost prehod iz časovnosti v pogojnost (27, 28). V primeru (26) je zanikanje izjemoma mogoče razumeti nepleonastično: *otrok nisem imela* (s poudarkom na *sedaj jih imam*).

Dokler ne DV DV; **580/2731 = 21,2 %**

(29) *Dokler zima ne pride_{pf} se predajmo_{pf} iluziji jesenske čarovnije.*

(30) *Dokler mi ne bodo vdrli_{pf} v stanovanje, bom že preživel_{pf}*

(31) *Dokler ne bodo plačale_{pf} odškodnine za zemljo, ne bom podpisala_{pf} teh pogodb.*

Ta permutacija je razmeroma pogosta, pri čemer je raba DV v glavnem stavku omejena zlasti na izražanje velelnosti (29) ali naklonskosti nasploh; pogosto izraža tudi vztrajanje v stanju (30), redkeje prehod vanj. Pri zanikanju tudi v glavnem stavku je pogost prehod iz časovnosti proti pogojnosti (31). Pri tem je dejanje v glavnem stavku

dejansko odsotno (zanikanje ni le formalno kot v odvisniku) – njegovo uresničitev pogojuje uresničitev dejanja (do meje, ki jo izraža *ne*) v odvisniku (31).

Dokler ne **DV NDV**; 1476/2731 = **54 %**

(32) *Dokler ni odrasla_{pp} se je močno bala_{ipf} vseh psov.*

(33) *Dokler se sadike ne ukoreninijo_{pp} jih obilno zalivamo_{ipf}*

(34) *Dokler nisem postal_{pf} dekan, oblek sploh nisem nosil_{ipf}.*

Ta permutacija je ob *dokler ne* na začetku povedi najpogostejša in predstavlja prototip. DV v odvisniku skupaj z *ne* izpostavlja časovno mejo, do katere lahko poteka, obstaja NDV dejanje v glavnem stavku; pri širših pomenskih tipih nima bistvenih omejitev: pojavlja se trajajoče, iztekajoče se, ponavljajoče se dejanje, pa tudi stanje.

Dokler ne **NDV DV**; 98/2731 = **3,6 %**

(35) *Dokler nimam_{ipf} družine, sprejem_{pf} kakšen izziv.*

(36) *Dokler zemlja ne zmrzuje_{ipf} opravimo_{pf} globoko obdelavo.*

(37) *Dokler te ne poznam_{ipf} ti tega ne morem_{pf} povedati.*

Ta permutacija je razmeroma redka. NDV v odvisniku za *dokler ne* so omejeni zlasti na izražanje stanja (*imeti, zmrzovati, poznati*). Kadar je zanikanje prisotno tudi v glavnem stavku, pomen celotne povedi pogosto prehaja proti pogojnosti (37).

Delež permutacij z NDV na vsaj enem mestu (NDV(NDV + DV) + DV(NDV)) = 0,088 + 0,036 + **0,54** = **0,664**; na mestu v odvisniku: 0,088 + 0,036 = **0,124**

Delež permutacij z DV na vsaj enem mestu (DV(DV + NDV) + NDV(DV)) = 0,212 + **0,54** + 0,036 = **0,788**; na mestu v odvisniku: 0,212 + 0,54 = **0,752**

Preostale permutacije (12,4 %) vključujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV.

3.4 *Dokler ne* na sredini povedi

Iskalna zahteva: [tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","][word="dokler"] [] {0,3} [word="ne|ni.*"] [] {0,3} [tag="Gg.*"]; celota = **49866**

Z besedami: Poišči nepomožne glagolske pojavitve, ki naj jim po največ treh mestih presledka sledi vejica, za njo naj bo beseda *dokler*, ki naj ji sledijo beseda *ne* ali znikane oblike glagola tipa *nisem, nisi; nimam, nimaš*. Po največ treh mestih presledka naj zopet sledijo nepomožne glagolske pojavitve.

NDV dokler ne NDV; 2209/49866 = **4,4 %**

(38) *Počasi sem se sesedala_{ipf} dokler nisem sedela_{ipf} na tleh.*

(39) *Tla je nameravala_{ipf} drgniti tako dolgo, dokler se ne bodo bleščala_{ipf} od čistoče.*

(40) *Nikar ne uporabljajte_{ipf} besed, dokler ne poznate_{ipf} njihovega pomena.*

Ta permutacija je razmeroma redka. NDV v odvisniku za *dokler ne* so omejeni zlasti na izražanje stanja ali splošno, dlje časa veljavne lastnosti (*bleščati se, poznati, sedeti*). Zlasti kadar je zanikanje prisotno tudi v glavnem stavku, se pojavlja prehod iz časovnosti proti pogojnosti (40), obenem pa bi bilo zanikanje kot nepleonastično mogoče razumeti tudi v odvisniku (*besed ne poznate* – poudarek je sicer na *spoznajte jih*).

DV dokler ne DV; 13392/49866 = 26,9 %

(41) *Samica obdrži_{pf} jajčeca v telesu, dokler se ne izležejo_{pf} mladiči.*

(42) *Padel je v blato in obležal_{pf} dokler ga ni dvignila_{pf} na noge.*

(43) *Nikoli ne odneha_{pf} dokler ne izčrpa_{pf} vseh možnosti.*

Ta permutacija je pogosta, pri čemer je raba DV v glavnem stavku omejena zlasti na izražanje vztrajanja v stanju (*obdržati, obležati*). Pri zanikanju tudi v glavnem stavku je pogost DV faznih glagolov (*odnehati, končati*).

NDV dokler ne DV; 26882/49866 = 53,9 %

(44) *Iskal_{ipf} jo bo, dokler je ne bo našel_{pf}.*

(45) *Dodajajte_{ipf} moko, dokler ne dobite_{pf} čvrstejšega testa.*

(46) *Ne bo jedla_{ipf} dokler se ji ne opraviči_{pf}.*

Ta permutacija je najpogostejša in tako predstavlja prototip: DV v odvisniku skupaj z *ne* izpostavlja časovno mejo, do katere lahko poteka, obstaja NDV dejanje v glavnem stavku – to pri širših pomenskih tipih nima bistvenih omejitev: pojavlja se tako trajajoče, iztekajoče se, ponavljajoče se dejanje kot tudi stanje. Zanikanje tudi v glavnem stavku časovnega pomena celotne povedi načeloma ne spreminja, le tu in tam bi kakšen primer lahko razumeli kot prehod iz časovnosti proti pogojnosti (46).

DV dokler ne NDV; 1034/49866 = 2,1 %

(47) *Nagnil_{pf} se je naprej, dokler se nisva z obrazoma skorajda dotikala_{ipf}.*

(48) *Trebuh premaknite_{pf} na desno, dokler popek ne počiva_{ipf} na sredini desnega stegna.*

(49) *Noben resen kupec se ne bo odločil_{pf} za nakup, dokler družba ne bo imela_{ipf} koncesije.*

Ta permutacija je redka. NDV v odvisniku za *dokler ne* so omejeni zlasti na izražanje stanja ali splošno, dlje časa veljavne lastnosti (*dotikati se, počivati*). Kadar je zanikanje prisotno tudi v glavnem stavku, se pojavlja prehod iz časovnosti v pogojnost (49).

Delež permutacij z NDV na vsaj enem mestu ($NDV(NDV + DV) + DV(NDV) = 0,044 + 0,539 + 0,021 = 0,603$); na mestu v odvisniku: $0,044 + 0,021 = 0,065$

Delež permutacij z DV na vsaj enem mestu ($DV(DV + NDV) + NDV(DV) = 0,269 + 0,021 + 0,539 = 0,828$); na mestu v odvisniku: $0,269 + 0,539 = 0,81$

Preostale permutacije (12,8 %) vključujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV.

3.5 *Dokler ne*: roditelj ali tožilec

Kot že večkrat omenjeno, *ne* v *dokler ne* deluje kot del veznika: skupaj z DV izpostavlja zunanjo mejo, do katere lahko poteka, obstaja (zlasti NDV) dejanje v glavnem stavku. Ker dejanje, ki ga izraža DV, dejansko obstaja, je zanikanje večino- ma le formalno, pleonastično (Ambrožič 2020, Ilc 2012). Pri dejanjih z nepredložno tožilniško prehodnostjo kljub temu ta formalnost učinkuje v polni meri, kar se kaže v izraziti prevladi roditelja.

3.5.1 *Dokler ne* na začetku povedi

Ukaz za iskanje roditelja:

[word="."] [word="Dokler"] [] {0,3} [word="ne|ni.*"] [] {0,3} [tag="Gg.*"] [] {0,2} [tag="S...r.*"] [] {0,3} [word=","] [] {0,3} [tag="Gg.*"]; 995/2731 = 36,4 %

Ukaz je isti kot za iskanje *dokler ne* na začetku povedi, po do dveh mestih presledka sledi glagolu za *dokler ne* samostalni v roditelju.

Ukaz za iskanje tožilnika:

[word="."] [word="Dokler"] [tag!="S...r.*"] {0,3} [word="ne|ni.*"] [tag!="S...r.*"] {0,3} [tag="Gg.*"] [tag!="Dt"] {0,2} [tag="S..et.*"] [] {0,3} [word=","] [] {0,3} [tag="Gg.*"]; 58/2731; (ročno) → 0/2731 → 0 %

Ukaz za iskanje tožilnika (zaradi prekrivnosti oblik le v ednini) je dopolnjen s prepovedjo predlogov, ki se vežejo s tožilnikom, na vmesnih mestih pa tudi samostalnikov v roditelju.

Ob ročni analizi raba nepredložnega tožilnika po dejanju za *dokler ne* na začetku povedi ni zaznavna.

3.5.2 *Dokler ne* na sredini povedi

Ukaz za iskanje roditelja:

[tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","] [word="dokler"] [] {0,3} [word="ne|ni.*"] [] {0,3} [tag="Gg.*"] [] {0,2} [tag="S...r.*"]; 15106/49866 = 30,3 %

Ukaz za iskanje tožilnika:

[tag="Gg.*"] [] {0,3} [word=","] [word="dokler"] [tag!="S...r.*"] {0,3} [word="ne|ni.*"] [tag!="S...r.*" & word!="."] {0,3} [tag="Gg.*"] [tag!="Dt" & word!="."] {0,2} [tag="S..et.*"]; 1009/49866; (ročno) 102/49866 = 0,2 %

V celoti rodilniških in tožilniških pojavitev znaša delež tožilnika slab odstotek: $102/(102 + 15106) = 0,7 \%$.

(50) *Pražite, **dokler jed ne** dobi hrustljivo rjavo barvo.*

(51) *Skupaj gremo tja preko trat, **dokler ne** uzremo smaragdni grad.*

(52) *Ostala je priljubljena pevka, **dokler ni** sama dala slovo odru.*

(53) *Mati ga bo hranila, **dokler ne** bo vzletel in hrano poiskal sam.*

Zaznanih tožilniških rab ne bi mogli šteti kot napako; zlasti ne, ko se pojavljajo v frazeoloških enotah z omejeno spremenljivostjo sestavin (52), kadar jo zahtevata rima in ritem (51) ali neprvo dejanje za *dokler ne* (53).

3.6 Vse (dotlej,) dokler (ne)

Da bi preverili, kakšen vpliv ima na distribucijo DV in NDV ob obravnavanih veznikih raba odnosnic, ki lahko delujejo kot pomenski intenzifikatorji, smo proučili še zvezo vse (dotlej,) dokler (ne).

Iskalna zahteva: [tag="Gg.*"] [] {0,4} [word="vse"] [word="dotlej"] {0,1} [] {0,1} [word="dokler"] [] {0,4} [tag="Gg.*"]; celota = 3776, zadetki z *dotlej* = 695

Z besedami: Najdi pojavitve besed vse z ali brez dotlej, ki z največ štirimi mesti presledka sledijo nepomožnim glagolskim pojavitvam, do dve mesti pred besedo dokler, ki ji z največ štirimi mesti presledka sledijo nepomožne glagolske pojavitve.

DV vse (dotlej,) dokler DV; $836/3776 = 22,1 \%$, dotlej: $140/695 = 20,1 \%$

(54) *Ostala_{pf} je z njim, vse dokler ni izčrpan zaspal_{pf}.*

(55) *Zatisnil_{pf} si je nos, vse dokler se ni povsem potopil_{pf} pod vodo.*

(56) *Cerkev so lani decembra začasno zaprli_{pf} vse dotlej, dokler niso opravili_{pf} najnujnejših del.*

Ta permutacija je glede na veliko pojavnost veznika *dokler ne* (ne za dokler v iskalni zahtevi ni bil izločen) pogosta. Raba DV v glavnem stavku nima izrazitejših omejitev, dokaj pogosto pa se pojavlja izražanje vztrajanja v stanju (*ostati*) ali prehoda vanj (*zatisniti*). Ker so meje dejanj eksplicitno izražene že z dvojno rabo DV, odnosnico vse in veznikom *dokler ne*, jih njihovo dodatno poudarjanje z *dotlej* le še nekoliko intenzivira.

NDV vse (dotlej,) dokler NDV; $408/3776 = 10,8 \%$, dotlej: $98/695 = 14,1 \%$

(57) *Palica deluje_{ipf} na žogico, vse dokler se dotikata_{ipf}.*

(58) *V dirki sem užival_{ipf} vse dokler je trajala_{ipf}.*

(59) *Pravi, da me bo podpiral_{ipf} vse dotlej, dokler bom imel_{ipf} čiste roke.*

Ta permutacija ni pogosta, kar je povezano s splošno manjšo pojavnostjo veznika *dokler* glede na *dokler ne* (ki v iskalni zahtevi ni izločen). Raba NDV v odvisniku za *dokler* je omejena zlasti na izražanje stanja ali dalj časa nespremenljivega dejanja (*dotikati se, trajati*). Ob dodatku odnosnice *dotlej*, ki meje dejanj izpostavlja mnogo

bolj kot raba NDV celo ob vezniku *dokler* (tam so meje le implicirane), pomen povedi pogosto prehaja v pogojnost (59).

NDV vse (dotlej,) dokler **DV**; $1866/3776 = 49,5 \%$, dotlej: $334/695 = 48,1 \%$

(60) *Skrivala*_{ipf} *sta se*, vse dokler ju niso *izsledili*_{ipf} *policisti*.

(61) *Sadeži* v *vrečah* *rastejo*_{ipf} vse dokler jih ne *oberejo*_{ipf}.

(62) *Ciklon* *se krepi*_{ipf} vse dotlej, dokler hladna fronta ne *ujame*_{ipf} *tople*.

Ta permutacija je glede na splošno večjo pojavnost veznika *dokler ne* glede na *dokler* jedrna, po deležu celote (približno polovica) ustreza deležema ostalih jedrnih permutacij. Kar se tiče širših pomenskih tipov, posebnih omejitev ne izkazujeta ne NDV v glavnem stavku ne DV v odvisniku za *dokler ne*. Dodatek odnosnice *dotlej* mejo dejanja v glavnem stavku, ki jo izraža DV skupaj z *dokler ne* v odvisniku, še dodatno izpostavlja.

DV vse (dotlej,) dokler **NDV**; $211/3776 = 5,6 \%$, dotlej: $47/695 = 6,8 \%$

(63) *Ostanite*_{ipf} *doma*, vse dokler *prebolevate*_{ipf} *gripo*.

(64) *Ne bomo* *se ustavili*_{ipf} vse dokler bo nevarnost *stregla*_{ipf} *po naših življenjih*.

(65) *Otok* *se ne bo uradno odcepil*_{ipf} vse dotlej, dokler *čuti*_{ipf} *vojaško grožnjo*.

Ta permutacija je redka. Raba tako NDV v odvisniku kot DV v glavnem stavku je pogosto vezana na izražanje stanja ali dalj časa nespremenljivega dejanja (*prebolevati*, *čutiti*), vztrajanja v stanju (*ostati*) ali prehoda vanj (*ustaviti se*). Ob dodatku odnosnice *dotlej*, ki meje dejanj izpostavlja mnogo bolj kot raba NDV celo ob vezniku *dokler*, pomen povedi pogosto prehaja v pogojnost (65).

Delež permutacij z NDV na vsaj enem mestu ($\text{NDV}(\text{NDV} + \text{DV}) + \text{DV}(\text{NDV}) = 0,108 + 0,495 + 0,056 = 0,659$); na mestu v odvisniku: $0,108 + 0,056 = 0,164$

Delež permutacij z DV na vsaj enem mestu ($\text{DV}(\text{DV} + \text{NDV}) + \text{NDV}(\text{DV}) = 0,221 + 0,056 + 0,495 = 0,772$); na mestu v odvisniku: $0,221 + 0,495 = 0,72$

Preostale permutacije (12 %) vključujejo tudi kategorialno hkrati NDV/DV.

4 Razprava

Najprej si pregledno oglejmo rezultate po ciljnih, postavljenih v poglavju 2.

1) Pri distribuciji obeh veznikov (tako *dokler* kot pogostejšega *dokler ne*) lahko ugotovimo, da sta pogostejša na sredini povedi kot na začetku, zlasti to velja za večbesedni *dokler ne*. Pri *dokler* je razmerje med njegovo pojavnostjo na začetku glede na sredino povedi $2382 : 6043 = 1 : 2,5$ in pri *dokler ne* $2731 : 49866 = 1 : 18$. Predvidevamo lahko, da je to povezano z možno težnjo po večji pojavnosti veznikov na sredini povedi – tu je spajanje dveh povedkov v celoto s preciziranjem razmerja med njima bolj

ali manj nujno in se nedvomno nanaša na ta dva povedka. Veznik na začetku povedi je glede nanašanja lahko bolj dvoumen: obstaja možnost navezovanja na zadnji stavek predhodne povedi; poleg tega razmerje med sledečima stavkoma izpostavlja, še preden sta ta dobro vidna. Kadar vezniki ne povezujejo povedkov oz. glagolov, pač pa druge besedne vrste, je sredinska lega edina možnost (npr. *okolje in prostor*; *zvit kot lisica*; *pameten, čeprav neroden*).

1a) Skupna – na začetku in sredini povedi – pojavnost veznika *dokler* (z dvema dejanjema na manjši do srednji oddaljenosti) je za približno 6-krat manjša od skupne pojavnosti *dokler ne*. Možno pojasnilo bi bilo, da je pri vezniku *dokler* časovna meja sicer nakazana, implicirana,¹² jasno izražena, izpostavljena pa je šele z dodatkom *ne* – to bistvo pomena veznika ne le dopolnjuje, pač pa zares precizira. Kljub manjši pojavnosti izhodiščni pomen veznika z zgolj nakazano časovno mejo ostaja prisoten, skladijsko pa se kaže v prevladi nedovršnosti v obeh dejanjih ob vezniku. Pomenski premik (v SSKJ2 2. pomen) k eksplicitni izraženosti časovne meje se poleg dodatka *ne* izraža skladijsko s prevlado dovršnosti dejanja za *dokler ne* v odvisniku.

2) Osrednja permutacija, ki tako na začetku kot na sredini povedi zajema vsaj polovico celote vseh obravnavanih glagolskih pojavitev (tj. dve dejanji na manjši do srednji oddaljenosti od veznika), je pri *dokler* NDV NDV, pri *dokler ne* pa ne »zrcalno«
DV DV, temveč DV NDV in NDV DV – DV stoji v odvisniku na mestu neposredno za *dokler ne*. Pri teh permutacijah gre za osrednji (prevladujoč) časovni pomen veznikov *dokler* in *dokler ne*. Pri *dokler* gre za istodobnost z implicirano časovno mejo (dejanje lahko obstaja, dokler obstaja tudi drugo). Pri *dokler ne* gre za preddobnost, ki obstaja do nastopa dovršnega dejanja, ki preddobnemu predstavlja zunanjo mejo: dejanje lahko obstaja, dokler vanj s svojim nastopom ne poseže drugo dejanje. Kadar se zanikanje pojavlja v glavnem stavku, za razliko od zanikanja v odvisniku ni pleonastično: dejanje ni, ne more biti prisotno, dokler ni najprej uresničeno (navadno DV) dejanje v odvisniku. To pomeni, da gre pri razmerju dejanja v glavnem stavku do dejanja v odvisniku za zadobnost – to zadobnost sicer pogosto spremlja prehod pomena povedi iz časovnosti v pogojnost. Ob tako določeni vidski distribuciji glagolski leksemi v osrednjih permutacijah niso bistveno omejeni s širšimi pomenskimi tipi: pojavljajo se tako stanja in dalj časa nespremenljiva dejanja kot tudi potekajoča, iztekajoča ali ponavljajoča se (lahko splošno veljavna) dejanja. Rabo zlasti NDV ob *dokler* in zlasti DV v odvisniku za *dokler ne* beležita tudi SSKJ2 in Pleteršnikov slovar: v SSKJ2 prvi pomen *dokler* (brez *ne*)¹³ uvaja pojasnilo z *nedovršnim glagolom*; pri drugem pomenu prevladujoča dovršnost sicer ni izpostavljena, je pa izpostavljeno zanikanje (da nastane zveza *dokler ne*). Pleteršnik pri drugem pomenu izrecno navaja tako zvezo *dokler ne* kot pojasnilo v oklepaju (*s perfektivnimi glagoli*).¹⁴

¹² Za razliko od *medtem ko*, ki v časovnem pomenu izraža zgolj istodobnost. Verjetno zato oglas *Dokler vi spite, mi delamo*, kot je viden na sliki <https://www.mladina.si/195191/uboga-slovenscina/>, vzbuja vtis nepravilnosti: »*ko/če bo spanca konec, bo tudi dela*« – če je mišljena zgolj istodobnost brez implicirane časovne meje.

¹³ Oba pomena sta (tako v SSKJ2 kot v Pleteršniku) združena pod iztočnico **dokler**. O obravnavi večbesednih enot v slovarjih slovanskih jezikov gl. Ledinek, Perdih 2019.

¹⁴ Prim. <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=dokler>.

2a) Redkejši, a še vedno razmeroma pogosti permutaciji (okoli petina celote) sta pri *dokler* na začetku povedi NDV DV in na sredini DV NDV, pri *dokler ne* pa DV DV. Tu se zlasti v glavnem stavku že pojavljajo določene večje ali manjše omejitve (pri DV zlasti na izražanje vztrajanja v stanju, redkeje prehoda vanj). Dokaj pogoste so tudi omejitve na velebnost ali naklonskost. Posebej kadar je zanikanje prisotno tako v odvisniku kot v glavnem stavku, se pojavlja težnja po prehajanju iz časovnosti proti pogojnosti.

2b) Za redke permutacije (največ desetina, najpogosteje okoli dvajsetina celote; lahko tudi komaj zaznavno) je značilno, da raba NDV ali DV tudi v odvisniku močno odstopa od jedrne – je ravno nasprotna. To pomeni izrazito omejitev pri širših pomenskih tipih – pojavljajo se zlasti stanja ali dalj časa nespremenljiva dejanja, pri DV pa vztrajanje v njih.¹⁵ Ob majhni pojavnosti je pogosta tudi omejenost le na nekaj leksemov (npr. *ostati*, *dati se*, *zadržati*). Pogost je prehod pomena celotne povedi iz časovnosti v pogojnost.

3) Pri zvezi *dokler ne* je pomensko (kot nakazuje npr. rešitev z izpostavitvijo celotne zveze pri drugem pomenu v Pleteršnikovem slovarju) besedo *ne* smiselno dojemati kot del veznika. Dejanje v odvisniku namreč obstaja, z rabo DV je še bolj izpostavljena njegova funkcija meje (najpogosteje NDV) dejanju v glavnem stavku. Zanikanje je zato večinoma le pleonastično (v redkih primerih nepleonastičnega zanikanja, kot sta (26), (40), ima *ne* dvojno funkcijo: je nikalni členek za zanikanje in hkrati del veznika *dokler ne*). Kljub temu *ne* v zvezi *dokler ne* formalno deluje kot glagolska nikalnica (kot je v SSKJ2 izpostavljeno v pojasnilu z *zanikanim glagolom*); to potrjuje razmerje med rabo roditelja in tožilnika ob izhodiščnem nepredložnem tožilniku. Pri *dokler ne* na začetku povedi je tako raba tožilnika nezaznavna, na sredini povedi pa minimalna (dobro pol odstotka v celoti roditeljskih in tožilniških pojavitev). Večine zaznanih tožilniških rab kljub temu ne bi mogli šteti kot napako – zlasti ne, ko se pojavljajo v frazeoloških in podobnih stilno zaznamovanih enotah z omejeno spremenljivostjo sestavin: *dokler ni sama dala slovo odru*. Zanimivo, da obratno velja za vezniško zvezo *ne da bi*, kjer dejanje kljub nasprotnim pričakovanjem navadno ne obstaja, ni izvršeno (torej gre dejansko za zanikanje), v rabi pa močno prevladuje tožilnik.¹⁶

Če sklepamo iz redakcije v Pleteršnikovem slovarju in nato v SSKJ2, raba veznika *dokler* v pomenski porazdelitvi med *dokler* in zvezo *dokler ne* izkazuje znatno mero invariantnosti (pomenske vztrajnosti) že vsaj od 19. stoletja dalje. Podobno velja za zahtevo, da se v prvem pomenu ob *dokler* v odvisniku rabijo zlasti NDV, ob *dokler ne* pa zlasti DV. V tem smislu opravljeno raziskavo vidse kombinatorike dejanj okoli veznikov *dokler* in *dokler ne* lahko razumemo kot potrditev pomenskih ugotovitev, kot se na praktični leksikografski ravni kažejo v redakciji iztočnice *dokler* v Pleteršnikovem slovarju in SSKJ2. Kot pomembna se kaže tudi povezava med pomenjem veznika in vidsko rabo: glagolski vid kot opis (ne)omejenosti poteka dejanja tudi formalno potrjuje izbor določenega veznikovega pomena. Zlasti to velja za časovni veznik, pri

¹⁵ Glede »inertnosti« stanj ali njim podobnih dejanj v zvezi z različnimi skladejskimi dejavniki gl. Krvina (2018: 82–83).

¹⁶ Podrobneje o tem v Krvina, Dagarin (2019: 226–27).

katerem pomensko jedro predstavlja preciziranje časovnih razmerij med dejanji: pri *dokler* istodobnosti (z implicirano časovno mejo vsaj enega od dejanj), pri *dokler ne* pa preddobnosti ali ob zanikanju tudi v glavnem stavku zadobnosti. Izbor pomena, vezanega na istodobnost, vidsko podpira raba NDV, na preddobnost ali zadobnost pa DV v odvisniku. Tako bi se lahko v osnovi strinjali z Bredo Pogorelec (1963), da glagolski vid sam po sebi ne določa izbora veznika ali njegovega pomena, vsekakor pa (dodatno) potrjuje rabo veznika v določenem pomenu.

Raziskava je potrdila smiselnost razvrščanja glagolskih leksemov najmanj v širše pomenske tipe. Ti tipi pri izvedbi kvalitativne analize gradiva omogočajo določanje, v kolikšni meri so stanja, dalj časa nespremenljiva dejanja ali vztrajanje v njih, potekajoča dejanja in znotraj njih iztekajoča se dejanja z notranjo mejo zastopana bolj ali manj enakomerno (ali pa morda le eno izmed njih). Vezanost dejanj na en tip (ali znotraj njega celo le nekaj leksemov) je navadno značilna za glagolske rabe, ki so glede na celoto rab, ki predstavljajo obravnavani pojav, bolj ali manj obrobne.

Skladenjsko je treba izpostaviti pomen kombinatorike elementov ne le kot kombinacij (kateri jezikovni elementi stojijo skupaj), pač pa kot permutacij: kakšna je tipična razporeditev glede na vse možne razporeditve. Če so npr. na fonetični ali morfološki ravni omejitve tu večje, pa v stavkih in njihovih medsebojnih povezavah pri raziskavi ni smiselno izpuščati nobene od možnih razporeditev obravnavanih elementov – čeprav je osrednja permutacija navadno res le ena, pa njena jedrnost in zlasti njene temeljne značilnosti zares izstopajo šele v sopostavitvi z drugimi, predvsem obrobnimi. Pristop z upoštevanjem vseh možnih razporeditev (permutacij) elementov, ki jih obravnavamo (kar vedno pomeni določen izbor), se zdi smiselno upoštevati pri raziskavah rabe veznikov in dejanj ob njih nasploh. Poleg tega se na obrobjih precej bolj pogosto in opazno kot v jedru pojavljajo težnje (npr. pri časovnih veznikih prehajanje proti pogojnosti, protivnosti, vzročnosti itd.; Gabrovšek 2018: 54, Gabrovšek 2019: 87; Žele 2016: 92), ki bi ob analizi samo jedrne permutacije lahko ostale spregledane. Jedrna permutacija v seznamu naključnih zadetkov zaradi višjega odstotka pojavitev namreč močno prevladuje, ostale – zlasti redkeje – pa so zaradi manjše pojavnosti lahko skoraj nezaznavne. Uporabljeni pristop omogoča raziskovanje tako vsake permutacije posebej kot tudi razmerij med njimi, kar sicer zaradi neurejenosti podatkov ne bi zares prišlo do izraza.

5 Zaključek

Analiza rabe veznikov *dokler* in *dokler ne* na začetku in sredini večstavčne povedi je pokazala, da se pogosteje pojavlja *dokler ne*; *ne* tu ne izraža zanikanja, pač pa skupaj z DV dejanjem poudarja mejo, do ali – ob zanikanju tudi v glavnem stavku – od katere drugo (navadno NDV) dejanje lahko poteka. Kljub večinoma zgolj formalnemu zanikanju je ob izhodiščni tožilniški vezavi prevlada rodilnika zelo izrazita, raba tožilnika pa komaj opazna.

Raba obeh veznikov je izrazito pogostejša na sredini povedi, kar pa verjetno velja za veznike nasploh. Oba veznika sta bila analizirana kot del niza permutacij dejanj z

izmenjevanjem DV in/ali NDV ter veznika na treh mestih: veznik + glagol + glagol; glagol + veznik + glagol ($1 \times 2 \times 2$; $2 \times 1 \times 2$). Pri *dokler* na vsaj enem mestu v permutacijah prevladuje NDV (81,2 %; 83,6 %), najpogostejši permutaciji sta *dokler* NDV NDV in NDV *dokler* NDV; NDV tu izraža istodobnost dejanj, a – za razliko od npr. *medtem ko* – z implicirano časovno mejo: vsako od dejanj lahko traja le toliko časa, dokler traja drugo. Pri *dokler ne* medtem na vsaj enem mestu v permutacijah prevladuje DV (78,8 %; 82,8 %), najpogostejši permutaciji pa sta *dokler ne* DV NDV in NDV *dokler ne* DV (DV stoji ob *dokler ne* v odvisniku); dejanje, ki ga izraža DV, je glede na NDV dejanje v glavnem stavku zadobno (ob zanikanju tudi v glavnem stavku navadno preddobno, pogosto kot pogoj za NDV dejanje): DV skupaj z *ne* označuje mejo, do ali od katere NDV dejanje lahko poteka.

Najpogostejše permutacije so povezane z jedrnim časovnim pomenom veznikov *dokler* in *dokler ne*, premiki pomena v smeri od časovnosti proti pogojnosti so pri njih redki, sporadični (nekoliko pogostejši ob zanikanju tako v glavnem stavku kot v odvisniku). Te permutacije v deležu celote dosegajo vsaj 50 %, glagolska raba po širših pomenskih tipih ni omejena. Manj pogoste permutacije (okoli 20 % celote) večinoma ohranjajo jedrni časovni pomen, čeprav je težnja po prehodu pomena povedi proti pogojnosti že nekoliko izrazitejša (zopet zlasti ob zanikanju tako v glavnem stavku kot v odvisniku). Pri redkih permutacijah, ki predstavljajo obrobje obravnavanih glagolsko-vezniških rab, je delež večinoma le okoli 5 % ali še manj, glagolska raba pa je omejena zlasti na izražanje stanj, prehoda vanje ali vztrajanje v njih. Pomen celotne povedi v pogojnost prehaja pogosto, zlasti v primerjavi z osrednjimi permutacijami.

VIRI IN LITERATURA

- Urša AMBROŽIČ, 2020: Pleonastična nikalnica v slovenskem jeziku in vprašanje dvoumnosti. *Jezik in slovstvo* 65/1. 83–93.
- Fran. Slovenski slovarski portal. [Na spletu](#).
- Dejan GABROVŠEK, 2018: Podredno izraženi protivnost in pojasnjevalnost. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 50–57.
- Dejan GABROVŠEK, 2019: Tipologija nestavčnočlenskih nematičnih dopolnil. *Jezikoslovní zapiski* 25/2. 83–96.
- Dejan GABROVŠEK, Andreja ŽELE, 2019: Tipologija stavčnočlenskih odvisnikov v slovenščini. *Slavistična revija* 67/3. 487–507.
- Korpus Gigafida 2.0 v orodju noSketch Engine. [Na spletu](#).
- Gašper ILC, 2012: Skladenjska okolja pleonastičnega zanikanja. *Slavistična revija* 60/4. 659–76.
- Domen KRVIŃA, 2018: *Glagolski vid v sodobni slovenščini 1, Besedotvorje in pomen*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Lingua Slovenica, 13).
- Domen KRVIŃA, 2019: Zaporednost dejanj in njen vpliv na rabo glagolskega vida v slovenščini. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 12. 75–93.

- Domen KRVINA, Miha DAGARIN, 2019: Rodilnik zanikanja: kratek pregled problematike. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 221–27.
- Domen KRVINA, Andreja ŽELE, 2018: Vezniki: poskus opredelitve njihove vloge v slovenskih zloženih povedih. *Jezikoslovni zapiski* 24/1. 7–25.
- Nina LEDINEK, Andrej PERDIH, 2019: Večbesedne leksikalne enote v splošnih enojezičnih razlagalnih slovarjih slovanskih jezikov. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 12. 113–43.
- Breda POGORELEC, 1963: *Veznik v slovenščini*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- Mojca SMOLEJ, 2018: Skladenjske konstrukcije med podredjem in priredjem. *Slovenščina* 2.0 6/2. 186–205. [Na spletu](#).
- Jože TOPORIŠIČ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica* (1976). Maribor: Založba Obzorja.
- Zeno VENDLER, 1957: Verbs and times. *The Philosophical Review* 66/2. 143–60.
- Andreja ŽELE, 2016: Odvisniki v slovenščini: vsebinski odvisniki in nepravilni prislovnodoločilni odvisniki. *Slavistična revija* 64/2. 81–94.

SUMMARY

The analysis of use of Slovene conjunctions *dokler* and *dokler ne* ‘till, until’ at the beginning and middle of a complex sentence has shown that *dokler ne* is the predominant one. *Ne* ‘not’ in *dokler ne* does not express negation, but together with the pfv. emphasizes the boundary up to or (in the case of negation in the main clause) from which another (usually impfv.) action can take place. However, due to the formal negation, the predominance of genitive case replacing accusative in verbs with accusative valence is very pronounced. The use of both conjunctions is markedly more frequent in the middle of a sentence, which probably applies to conjunctions in general. Both conjunctions were analyzed as part of a series of permutations of actions alternating pfv. and/or impfv. and the conjunction in three places: conjunction + verb + verb; verb + conjunction + verb ($1 \times 2 \times 2$; $2 \times 1 \times 2$). With *dokler*, the impfv. predominates in at least one place in permutations (*dokler* at the beginning 81.2%; in the middle 83.6%), while with *dokler ne* the same is true of the pfv. (78.8%; 82.8%). The most common permutations are *dokler impfv. impfv.*, *impfv. dokler impfv.* and *dokler ne pfv. ipf.*, *impfv. dokler ne pfv.* (pfv. comes after *dokler ne* in the subordinate clause). Impfv. expresses the simultaneity of actions, but (unlike *medtem ko* ‘while’) with an implied time limit: each of the actions can only last as long as the other. With *dokler ne* the action expressed by the pfv. is preceded (followed when negation occurs also in the main clause; the pfv. action often representing condition for impfv. action to start) by impfv. action—pfv. together with *ne* indicates the limit to or from which the impfv. action can take place.

The most common permutations are related to the core temporal meaning of the conjunctions *dokler* and *dokler ne*; semantic shifts from temporality to conditionality are rare here, sporadic (slightly more frequently with negation in both main and subordinate clause). These permutations represent at least 50% of the investigated whole, and they do not limit the use of verbs by aspectual classes (such as those proposed by Vendler) in any way. Less frequent permutations (about 20% of the whole) mostly retain the core temporal meaning, although the tendency toward a semantical shift to conditionality is somewhat more pronounced (again, especially with negation in both main and subordinate clause). In the case of rare permutations

representing the periphery of the investigated verb-conjunction uses, the share is mostly only around 5% or even less, and the verb use is limited to denoting states, their beginnings, and persistence. Semantic shifts from temporality to conditionality are common, especially compared to more frequent permutations.